

УДК 342

К.З. МАЗУРИК, Львівський державний
університет внутрішніх справ

ЗАКОН ЯК ОСНОВНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ РЕГУЛЯТОР СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Ключові слова. закон, нормативно-правовий акт, регулятор, суспільство, природне право, позитивне право

У зв'язку з необхідністю адаптації українського законодавства до Європейського Союзу і СОТ та виконання зобов'язань нашої держави перед Радою Європи, а також інтегруванням України до міжнародних утворень, актуальним є аналіз загальнотеоретичних аспектів соціальної та юридичної природи закону як соціального та юридичного явища.

При цьому слід нагадати таких науковців, як В.С. Нерсисянц, Д. Лойд, К. Аллен, Ж. Хол, В.С. Белих, С.Л. Зивс, Ю.А. Тихоміров, Г.В. Плеханов, О.І. Ющик, С.С. Алексеев та ін., що внесли певний вклад в дослідження сутності та джерел права, правових категорій тощо.

Соціальна та юридична природа закону не може бути виявлена й осмислена достатньо глибоко без попереднього аналізу проблем загального характеру, пов'язаних із необхідністю впорядкування суспільного розвитку, з соціальним керівництвом, використанням нормативно-правових актів органів і установ. З цієї точки зору є необхідним як певний екскурс в історію розвитку політико-правової думки, так і розгляд сучасного стану наукових поглядів в цій галузі. Тому метою статті є характеристика теорій та поглядів на природу закону, що склалися історично; аналіз соціальної та юридичної природи закону в загальнотеоретичному аспекті, визначення його регулюючого впливу на життєдіяльність суспільства. Її новизна полягає у виділенні специфічного принципу регулювання, що відрізняє його від інших

регуляторів суспільного життя; визначенні законотворчого процесу, як взаємодії всіх соціальних факторів, що обумовлюють процес правотворчості та прямо або побічно виявляються в діючих законах, їх сутності й змісті.

Впродовж всієї історії існування людства людей хвилювало питання про місце та роль людини в навколишньому світі, про її взаємозв'язок з природою та соціальні взаємовідносини. Істотна роль тут відводилася осмисленню проблем функціонування суспільства, розкриттю природи соціальних норм, а також значне місце займало вивчення такої соціальної категорії, як юридичний закон.

Повсюдно правова думка стародавніх народів має міфологічні витоки та оперує міфологічними уявленнями про місце людини в навколишньому світі. Першоджерелом усіх існуючих порядків визнається божественне начало, проте питання про способи та характер зв'язку божественного першоджерела із земними відносинами розв'язується по-різному. Ці відмінності обумовлюються своєрідністю того устрою, порядку, традицій і звичаїв, за яких розвивалося суспільство.

Так, процес становлення і розвитку правової думки Стародавньої Греції відрізняється спробами раціоналізації уявлень про етичний, етично-правовий порядок у людських справах і відносинах. Вчені Стародавньої Греції переконливо підкреслювали фундаментальне значення панування справедливості законів, однозначно визнаючи їх регулятором суспільного життя.

Певний внесок у вчення про закон вніс Аристотель, який розділяв положення Сократа і Платона про збіг справедливого і законного. Закон втілює собою політичну справедливість і служить нормою політичних відносин між людьми. «Поняття справедливості, – відзначає Аристотель, – пов'язано з уявленнями про державу, оскільки закон, що служить критерієм справедливості, є регулюючою нормою політичного спілкування». Крім

цього, мислитель підкреслював, що «там, де відсутня влада закону, нема місця і будь-якій формі державного устрою» [1, с.230].

У розумінні Джона Локка закон – це припис, який виходить від громадянського суспільства в цілому або від встановленого людьми законодавчого органу. Титул закону має лише той акт, який вказує розумній істоті на поведінку, що відповідає її власним інтересам і служить загальному благу. Якщо припис не містить у собі такої норми-вказівки, він не може вважатися законом [1, с.235]. Свою точку зору щодо природи закону, яка успадкована наступними мислителями та становить інтерес і сьогодні, висловлював видатний французький вчений Шарль Луї Монтеск'є. В роботі «Про дух законів або відносини, в яких закони повинні віддзеркалювати відповідний устрій кожного правління, до менталітету, клімату, релігії, торгівлі і т.д.» він детально описує свої погляди на залежність законів від об'єктивних і суб'єктивних чинників, що оточують людину. Монтеск'є зробив висновок, який є актуальним і в наш час: «Людьми управляють багато речей: клімат, релігія, закони, правила правління, приклади минулого, вдачі, звичаї і, як результат всього цього, створюється загальний дух народу».

Ідеї мислителів про сутність закону об'єдналися в різні течії, школи, які з часом розвивали свої позиції. Розподіл по напрямках відбувався в залежності від різних фактів – виникнення закону, його ролі в суспільстві, взаємовідносин закону та суспільства й т.д. Серед цих напрямів можна виділити позитивізм, соціологічні теорії та теорії природного права. Розглянемо ці напрями.

Позитивізм має давню історію. Ще мудреці Стародавньої Греції виділяли позитивні закони із загального правового поля, високо оцінюючи досягнення людської культури, відносили їх до числа писаних законів.

Спираючись на кантівське формальне поняття закону, представники юридичного по-

зитивізму вважали закон чисто логічною формою, яка черпає обґрунтування сама в собі. Характерною рисою цієї методології є формально-юридичний підхід до дослідження діючого тоді закону, який виражався у тому, що юридичний позитивізм визнавав за закон тільки діючі норми, вимагав вивчати закон з формальної сторони, тобто здійснювати пошук загальних властивостей закону. Вони залишаються незмінними при тому, що постійно змінюється зміст норм, зміст закону і включається оціночний підхід до закону.

Відповідно до загального методологічного принципу, яким керуються прихильники юридичного позитивізму, закон слід вивчати таким, яким він є. На думку П. Гудмана, який є прихильником такого підходу, в інших поглядах присутній «метафізичний підхід» [2, с.127–128].

Нормативістська теорія права найбільш розроблена Г. Кельзенем. З його точки зору закон перебуває у такому зв'язку з державою, що саме остання розглядається як персоніфікований правопорядок. Право, за цією теорією, є ієрархічною системою норм, яку можна уявити як драбину, де кожний верхній щабель обумовлює нижній, а нижній витікає з верхнього та йому підпорядковується. І якщо верхнім щаблем є конституційні норми, а далі йдуть норми суспільного закону, підзаконні нормативні акти, то принцип відповідності однієї норми іншій означає затвердження строгого режиму законності.

Класичний позитивізм, особливо аналітична школа права Д. Остіна, вбачає причину обов'язковості права в «наказі суверена», тобто у волі законодавця.

Неопозитивістський напрям, яскравим представником якого є професор Оксфордського університету Херт, полягає в тому, що закон існує та діє як об'єктивне явище, породжене матеріальними умовами життя суспільства. Він є об'єктивно необхідним регулятором суспільних відносин. Закон не може розглядатися поза соціальними зако-

нами розвитку суспільства. Представники теорії юридичного позитивізму вважають державу вищим і кінцевим джерелом закону – така позиція англійського юриста Д. Ллойда та американського теоретика Т. Гріна. Законодавча діяльність визначається ними найзагальнішим чином як «влада, яка складається з повноваження створювати нові закони» [3, с.25]. Вказуючи на зв'язок закону і держави як на забезпечення блага всього народу, Д. Ллойд стверджує, що у вільному суспільстві закон забезпечує інтереси суспільства і тому в рівній мірі можна вважати кінцевим джерелом закону і народ, і державу.

Англійський юрист К. Аллен пише: «Законодавча діяльність – це характерний правотворчий інструмент сучасних суспільств, що виражає відносини між особою і державою. Він, проте, не є відносиною, що приймає форму наказу від вищестоящого до підлеглого. Він є процесом дії і взаємодії між конституційно організованою ініціативою і соціальними силами» [4, с.606]. Отже законодавство є результатом взаємодії різних соціальних сил на конституційній основі.

На початку ХХ ст. значного поширення набула соціологічна теорія права, оскільки проблеми взаємовідносин закону і правопорядку, судді і закону, правотворчості і правозастосування, норми права і правовідносин, ефективності функціонування права є, перш за все, соціологічними проблемами.

Значний внесок у становлення соціологічної юриспруденції вніс Е. Ерліх у роботі «Основи соціології права». Соціологія закону, по Ерліху, емпірично досліджує закон у взаємодії з іншими соціальними явищами. Початкова точка закону, згідно його теорії, лежить не в законодавстві, юриспруденції чи судовій практиці, а в самому суспільстві. Тому джерело пізнання закону міститься в безпосередньому дослідженні життя, вчинків, вивченні звичаїв і документів конкретного виконання права. Юрист повинен спостерігати і зважувати відносини та поведінку

людей. Ерліх поставив питання про необхідність системного і функціонального вивчення закону, його взаємозв'язку з суспільством, обумовленості закону фактичними суспільними, зокрема економічними, відносинами.

Представники соціологічної теорії права стали вивчати закон не в якості абстрактних форм, формалізованих приписів, а як «живий порядок», сукупність конкретних правовідносин, як систему діючих норм.

Прихильник соціологічного напрямку, французький юрист Льові Брюль, визначаючи закон як результат правотворчої діяльності, бачить в ньому вираз влади в державі. У соціологічних термінах закон, з його точки зору, є виразом колективної волі [5, с.30, 58, 77].

Цікавою щодо вивчення природи закону була теорія природного права. Провідними її проблемами вважалися: порівняння закону і справедливості, пошуки підстав покори закону, вчення про невід'ємні права людини. Представники цього напрямку бачили в справедливості форму ідеального порядку, який людина прагне створити через право. Справедливість як порядок, на їх думку, повинна бути реалізована в законі [6, с.125]. Німецький юрист Р. Полін заявляє про те, що позитивним правовим нормам передують норми, які конституційовані членами самої соціальної групи і несуть в собі ідею справедливості, політичної покірності [6, с.126].

Пошана та визнання прав людини, згідно з природно-правовим переконанням, є основним критерієм оцінки як самого закону, так і процесу законотворчості. Контроль над законотворчістю, щодо форми, вбачається, перш за все, в обов'язкових для законодавчої влади положеннях конституції. З цієї точки зору, найбільш повно вони відображені в статтях Конституції США, зокрема, що влада не може встановлювати законів, які порушують права громадян або встановлювати привілеї одних штатів перед іншими. В Конституції Німеччини мова йдеться, що законодавча влада не може порушувати встановле-

ний конституційний порядок. Факт існування такого органу контролю над конституційністю законодавства, як Верховний суд, в деяких країнах існує у формі закону [7, с.192–196]. Конституційний контроль за законодавчою процедурою розглядається не просто як формально юридична гарантія, а більш ширше, в розумінні принципів справедливості, крізь призму загальнолюдських цінностей. Формально-юридичні гарантії виступають як модифікація людського блага, справедливості, свободи в найабстрактнішому їх значенні, та є цінностями, що стоять на вищій сходинці ціннісної ієрархії.

Крім обмеження правотворчих функцій по формі, концепція «панування закону» в природно-правовому варіанті передбачає таке обмеження за змістом: норми права не повинні посягати на права людини. Питання щодо обмеження законодавчої влади – це, перш за все, питання про фундаментальні права особи. Інтереси особи захищені у випадку, якщо законотворчі органи: 1) утримуються від надання кримінальному законодавству зворотної сили; 2) дотримуються принципу рівності перед законом (відмова від дискримінації в праві, забезпечення для всіх рівних можливостей); 3) не порушують недоторканність особистих свобод (свобода совісті, слова, зборів, асоціацій, свобода вибору уряду і відповідальність уряду) [7, с.211–216].

Природно-правова доктрина відноситься до прав людини як до первинної соціальної реальності, а юридичні суб'єктивні права, у свою чергу, є вторинними. Відповідно до вчення про природне право, держава існує, щоб охороняти права особи, в першу чергу, шляхом видання законів.

Одна з старих ідей природно-правового напрямку (від Горація до Руссо і Канта) полягає в природному праві кожної людини брати участь у створенні законів, яким він підкоряється. Така участь виправдовує «панування закону» над індивідом у суспільстві. «Суть правотворчого процесу сучасного демократи-

чного суспільства полягає у тому, що кожний громадянин бере участь у створенні права. В такому суспільстві у прийнятті законодавчого акту присутній як постійний компонент, одностайність тих, ким управляють» [8, с.48].

Визнаючи всю цінність природного права, необхідно відзначити, що недостатньо політично визнати деякі природні права, їх необхідно закріпити в позитивному праві, тобто в діючому законодавстві. Крім цього, важливим є те, що відповідні закони, втілюючись в життя, були реально діючими, а держава виступала в ролі гаранта і захисника цих прав і свобод. У цьому полягає тісний зв'язок між природним правом і позитивним [9, с.57].

Проблеми закону досить ґрунтовно розглядалися в юридичній літературі. Право, в цілому, є складним феноменом, що складається з комплексу взаємопов'язаних елементів. В якості найважливішого прояву права, формами його життєдіяльності виступають нормативні акти, в тому числі, закони. Юридична наука розглядає їх як джерела права, кожен з яких у концентрованому вигляді втілює в собі всі притаманні праву властивості, причому, в специфічній нормативно-структурній формі [10, с.26]. Тут йдеться про філософську залежність, співвідношення загального, особливого та одиночного.

Ю.А. Тихоміров визначає закон, як «нормативний акт, що в юридичній формі містить характеристику закономірностей суспільного розвитку і регулює найважливіші суспільні відносини (основи суспільного ладу і політики, права, свободи і обов'язки громадян, принципи організації держави та інших соціальних інститутів, регулювання основних сфер життя суспільства – політичної, економічної та ін.)» [11, с.26]. У цьому визначенні, на його думку, містяться ознаки, сукупність яких дозволяє дати характеристику соціальної природи закону та його регулятивної функції, а також відмінних властивостей, які виділяють його з поміж інших правових ак-

тів. Закон розрахований на створення, в кінцевому результаті, таких механізмів суспільного саморегулювання, які виражають діалектику поступового становлення суспільного самоврядування в цілому в державі. Закон за своєю суттю є не просто відображенням дійсності, а відтворенням її сутнісних характеристик, у ньому знаходять віддзеркалення закономірності суспільного розвитку. «Не випадково, мабуть, і термінологічний збіг. – пише Ю.А. Тихомиров. – Термін «закон» у філософській науці характеризує об'єктивно існуючі закономірності, а в юридичній літературі – політико-юридичну опосередкованість і нормативно-обов'язкове відображення цих закономірностей» [11, с.27].

Існують різні юридичні поняття, які поділяють: за змістом – на конкретні, в яких явище розглядається як ціле, та абстрактні, в яких виражені властивості явищ або відносини між ними; за об'ємом розрізняють також одиночні поняття, які відносяться до одного поняття (наприклад, Конституція), і загальні, в яких відображається сукупність однорідних явищ (наприклад, закон). Виокремлюють правові категорії – це найглибші фундаментальні поняття, як свого роду межа узагальнення не тільки у певній сфері юридичних знань, але й у правознавстві в цілому. Є правові категорії, якими оперує теорія права, і категорії окремих галузей юридичної науки [12, с.86–88]. В законі закріплюються визначення або істотні ознаки деяких правових категорій, тобто останні перетворюються на загальнодержавні обов'язкові установки, виступають як засоби регулювання суспільних відносин, набувають здатність переводити загальні вимоги на рівень практичних дій учасників правових відносин. Ця якість закону також виділяє його з-поміж інших джерел права (юридичними джерелами права є, в основному, нормативно-правові акти, частково – колективні договори, санкціоновані державою звичаї і правові звичаї, релігійні трактати, судові прецеденти, наукові посту-

лати та деякі інші).

На думку професора С.С. Алексєєва, суть закону вбачається в забезпеченні або обмеженні життєвих інтересів людей, у виразі їх волі, у встановленні певного порядку суспільного життя [13, с.94–101].

Концепція сучасного розуміння закону виходить з природно-правових, матеріалістичних й інших прогресивних поглядів, які прагнули виявити в законі специфічний принцип регулювання, які відрізняють його від інших регуляторів суспільних відносин (морального, релігійного, порівняльного, владно-наказового). В рамках історико-матеріалістичної концепції права таким специфічним принципом визнається принцип формальної рівності.

Закон народжується в процесі законодавчої діяльності держави, яка тісно пов'язана з соціальними процесами, що відбуваються у суспільному житті.

Більш того, ці процеси здійснюють прямий та істотний вплив на цю діяльність. Формування закону спирається на досягнутий рівень економічного, духовного, морального, культурного розвитку суспільства. Мало того, ці чинники знаходять своє відображення в законах. Таким чином, законотворчий процес – це не тільки діяльність компетентного органу держави, але й взаємодія тих соціальних факторів, які обумовлюють процес правотворчості та прямо або побічно виявляються в діючих законах, їх сутності й змісті. У своїй сукупності такі фактори виступають як різні передумови законотворчості. У зв'язку з цим вважаємо необхідним дати характеристику соціальних факторів формування законів, які впливають на процес створення права в цілому і законів зокрема. Вирішальні фактори, що зумовлюють формування закону, пов'язані з економікою даного суспільства.

Законотворчість є усвідомленою діяльністю людей, яка спрямована на створення законів. Але ця діяльність не ізольована від

потреб і інтересів економічного характеру. Фактори, які впливають з економічних відносин, здійснюють істотний вплив на вищезгадану діяльність. Зв'язок економічних відносин і закону відбувається звичайно опосередковано, він не є прямим, між ними лежить низка проміжних сходинок. Але, говорячи про соціальну природу закону, було би неправомірно виключати з нього економічні та інші об'єктивні фактори, оскільки повинно йтися про всі фактори суспільного розвитку, які впливають на створення закону.

Економічні чинники, перш ніж виразитися в законі, повинні пройти через свідомість людей та у вигляді правових ідей соціальних груп, прошарків, втілитися у праві. Про вплив суспільної свідомості щодо створення закону мав свою точку зору Г.В. Плеханов: «Щоб захистити відомий інтерес, потрібно усвідомлювати його. Тому будь-яку систему позитивного права можна і потрібно розглядати як продукт суспільної свідомості» [14, с.260].

Таким чином, для розкриття всієї сукупності факторів формування права, необхідно звернутися до сфери суспільної свідомості і свободи соціальних груп, прошарків, індивідів, котрі беруть участь під час створення закону.

При виникненні нових груп відносин у процесі суспільного розвитку виникає необхідність впорядкування цих нових відносин. Існують соціальні групи (прошарки), які виявляють зацікавленість в цьому процесі впорядкування, оскільки є безпосередніми учасниками цих нових відносин.

Об'єктивно існуючі нові суспільні відносини спонукають соціальні прошарки, що так чи інакше зацікавлені в появі закону як регулятора цих відносин суспільства, усвідомити існування цих нових відносин і формують у законодавця рішення про необхідність формально відобразити існування цих нових відносин через такий соціальний регулятор, як закон.

Отже, формування закону завжди зале-

жить від об'єктивно обумовленої свободи соціальних груп (прошарків), індивідів, яка відображається в законі, визначаючи його суть і зміст. Ця свобода обумовлена формуванням і розвитком суспільної свідомості і, перш за все, правосвідомості. Окрім цього можуть бути інші фактори формування суспільної свідомості – політичні, моральні, економічні погляди, що зумовлюють зміст правових вимог. Правосвідомість, проте, виконує особливу роль в процесі розвитку правової науки. «Вона є обов'язковою формою, через яку повинні пройти, і в якій мають втілитися політичні, економічні, моральні вимоги перш, ніж вони будуть закріплені в правових нормах» [15, с.519]. Є.В. Назаренко відзначає, що необхідність конкретизації політичних ідей в категоріях прав і обов'язків, тобто формування моделей правових норм, є функцією правосвідомості у правотворчості [16, с.48].

До чинників формування законів можна віднести й політичну практику. Свідомість і свобода соціальних груп (прошарків), індивідів складаються в політичному житті суспільства, практичній діяльності держави і громадських організацій, які виступають з пропозиціями і вимогами правового характеру. Вплив політичної практики на створення права в цілому і закону зокрема необхідно віднести до числа факторів, які формують право (гл. II, IV [16]).

У будь-якому випадку зовнішня і внутрішня політика держави мають правові форми виразу, «узаконюючи» ті чи інші відносини та напрями. Програми політичних партій, які добилися участі в роботі законодавчих органів, уряді, формулюють свої вимоги у правовій формі. Правлячі партії прямо впливають на законотворчість в країні. Опозиційна партія також організовано береться за проведення своїх правових вимог. Отже, роль політичного фактору у законотворчості є беззаперечною.

Всі вище перелічені фактори формування закону виражаються в законі не прямо, а через діяльність держави, тому можна казати

про діяльність держави як безпосередню силу, що створює закон. У будь-якому випадку норми закону утворюються лише в результаті діяльності державної влади. Звідси випливає висновок, що безпосереднім чинником виникнення норм закону, силою, що творить закон, є державна влада, держава або її правотворча діяльність (гл. II [16]). Ця діяльність здійснюється в тісній взаємозалежності з іншими факторами, що формують закон. Крім того, закон має глибокі соціальне коріння. При всьому можливому бажанні надати закону характер позасоціального регулятора суспільних відносин, закон має соціальну природу, яка визначається суттю, змістом, формуванням, функціонуванням і метою, закладеною в нього необхідністю виступати і якості соціального регулятора.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що закон, як нормативно-правовий акт, є соціальною категорією, яка присутня у цивілізованому суспільстві та існує для нього. Чи є він квінтесенцією справедливості (природно-правова теорія), чи витоком суспільних відносин (позитивізм), чи віддзеркаленням реально існуючих людських вчинків (соціологічна теорія права) – у будь-якому випадку закон виступає певним регулятором відносин між людьми, є мірилом необхідного або можливого, забезпечується державою, як політичною організацією суспільства, і виступає сьогодні, зазвичай, як узгоджена воля різних верств населення.

Крім того, наразі закон стає одним із основних чинників розвитку етнічних і міжетнічних відносин. Сучасна цивілізація за допомогою юридичних законів намагається розв'язати проблеми глобального масштабу. Закон, як регулятор соціально-економічних відносин, покликаний активно впливати на процес попередження і вирішення міжетнічних конфліктів. Цей аспект дії закону сьогодні в юридичній літературі висвітлений явно недостатньо.

Юридичний закон також відіграє найваж-

ливішу роль серед соціальних регуляторів і в повному об'ємі включається в соціальне управління. Його формування залежить від комплексу факторів, що впливають на життєдіяльність людей, включаючи природні, духовні, соціальні, політичні, економічні та інші. У свою чергу, закон здійснює регулюючий вплив на суспільство. Виражаючи волю різних верств населення, стає мірилом дозволеного і можливого, є основою правового регулювання суспільних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. История политических и правовых учений / под ред. В. С. Нерсесянца. – М. : Юрид. лит., 1983. – 720 с.
2. Green Th. Government by law, «Rule of law». – Dallas, 1961. – 120 p.
3. Lloyd D. The Law / Lloyd D. – L., 1968. – 50 p.
4. Allen C. K. Law in the Making. – Oxford, 1965. – 606 p.
5. Levis-Bruhl. Sociologie de Droit. – Paris, 1961. – 80 p.
6. L'idee de legitime. – Paris, 1967. – 130 p.
7. Rule of Law in a Free Society. – Geneva, 1959. – 220 p.
8. Gerome Hall. Living Law of Democratic Society. – N.Y., 1947. – 120 p.
9. Белых В. С. Сущность права: в поисках новых теорий, или «консерватизм» старого мышления? / В.С. Белых // Российский юридический журнал. – 1993. – № 2. – С. 51–58.
10. Зивс С. Л. Источники права / Зивс С. Л. – М. : Наука, 1981. – 239 с.
11. Тихомиров Ю. А. Теория закона / Тихомиров Ю. А. – М. : Наука, 1982. – 257 с.
12. Васильев А. М. Правовые категории: методологические аспекты разработки системы категорий теории права / Васильев А. М. – М. : Юрид. лит., 1976. – 264 с.
13. Алексеев С. С. Теория права / Алексеев С. С. – Х. : БЕК, 1994. – 224 с.
14. Плеханов Г. В. Избранные философские

кие произведения : в 5 т. / Г. В. Плеханов. – М. : Госполитиздат, 1956–1958. – Т. 2. – 1956. – 320 с.

15. Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу : монографія / Ющик О. І. –

К. : Парламентське видавництво, 2004. – 519 с.
16. Назаренко Е. В. Социалистическое правосознание и советское правотворчество / Назаренко Е. В. – Киев, 1968. – 320 с.

Мазурик К. З. Закон як основний соціальний регулятор суспільного життя / К. З. Мазурик // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 602–609 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11mkzrcg.pdf>

Виділено зв'язок між природним правом і позитивним; у законі розглянутий специфічний принцип регулювання, що відрізняє його від інших регуляторів суспільних відносин. Показано, що закон, як нормативно-правовий акт, є соціальною категорією, що присутня у цивілізованому суспільстві та існує для нього.

Мазурик Е.З. Закон как основной социальный регулятор общественной жизни

Выделена связь между естественным правом и позитивным; в законе рассмотрен специфический принцип регулирования, который отличает его от других регуляторов общественных отношений. Показано, что закон, как нормативно-правовой акт, является социальной категорией, которая присутствует в цивилизованном обществе и существует для него.

Mazyruk K.Z. Law as a Basic Social Regulator of Public Life

Communication between the natural right and positive is allocated; in the law the specific principle of regulation which distinguishes it from other regulators of public relations is considered. It is shown that the law as the regulatory legal act is a social category which is present at a civilized society and exists for it.

Форум права ФП